

DE BIOGRAFIE VAN ITHAKA

*“Als je de tocht aanvaardt naar Ithaka
Wens dat de weg dan lang mag zijn,
Vol avonturen, vol ervaringen.”*

(begin van het gedicht over Ithaka van de dichter K.P. Kavafis (1911))

Aanleiding voor het ontstaan van Stichting Vrijescholen Ithaka

Hans Haverkamp, destijds directeur van de Rudolf Steinerschool in Alkmaar en Francien Kleemans, toenmalig directeur van de Vrije School Kleverpark in Haarlem, waren de kartrekkers van de oprichting van Ithaka. Zij zijn 10 jaar bezig geweest, vanaf 2002, eerst met Dick Bruin (Hoorn), Peter Valstar (Bergen) en Lia Visser (Purmerend) en later met andere directeuren, om tot de fusie en oprichting van Ithaka te komen. Terugkijkend zeggen ze dat zij overschot-krachten hadden, mede doordat de vrijescholen in Alkmaar en Haarlem Noord gezonde scholen waren qua financiën, maar ook onder-wijskundig en beleidsmatig. Beide scholen hadden flinke reserves.

Voor Hans begon het proces van samenwerking in 2002 in de regio Bergen-Alkmaar-Oudorp toen **de Sterrenzanger** onder de opheffingsnorm kwam en alleen kon overleven door zich aan te sluiten bij een bestaand bestuur. In 2002 ontstond daarom BOA: Bergen, Oudorp en Alkmaar fuseerde onder één bestuur. Dit liep goed, deze scholen waren al behoorlijk afgestemd qua procedures en hadden hetzelfde leerlingvolgsysteem. In de regio **Haarlem was er Klavertje Vier**: directie en IB van Haarlem Noord, Haarlem Zuid, Hillegom en Hoofddorp overlegden met elkaar.

Voor Francien was de aanleiding voor een besturenfusie **tweeledig**:

1. Als eenpitter met een vrijwillig ouderbestuur ben je kwetsbaar. Je bent afhankelijk van goedwillende ouders, vaak opa's en oma's of partners van collega's. Een onprofessionele inrichting van het bestuur. Dat was vaak heel lastig. Dat moest echt anders, zeker na de bestuurscrisis die er in Haarlem kwam, waarbij het voltallige bestuur aftrad. Francien had toen korte tijd zelfs geen werkgever.
2. Francien zag Hoofddorp omvallen (te weinig leerlingen, te weinig geld) en zag de tonnen weglopen uit Haarlem Zuid door wanbeleid van facilitaire directeuren. Ze kon daar niet op sturen, omdat ze afhankelijk was van het vrijwillig ouderbestuur. Ze wilde een fusie ten dienste van het voortbestaan van het vrijeschoolonderwijs in Noord-Holland en streven naar kwaliteit, kennis delen en solidariteit.

Hans en Francien vonden elkaar in het doel om te streven naar solidariteit. Dat was de kern. Tegelijkertijd was er een goed directieoverleg ontstaan tussen de scholen **“boven het IJ”** zoals dat toen heette. De directeuren beleefden de samenwerking als inspirerend, ze vonden elkaar. *“De kracht zat ‘m in het directieoverleg, anders was Ithaka nooit opgericht.”*

De betrokken directeuren van “boven het IJ” waren:

Dick Bruin – Hoorn
Hans Haverkamp – Alkmaar
Peter Valstar – Bergen
Barbara de Beer – Oudorp
Maartje Syrier – Zaandam
Lia Visser – Purmerend

Later kwamen daar scholen “onder het IJ” bij:

Francien Kleemans – Haarlem Noord
Dorian Hendrikse – Hillegom
Rob van Trigt – Hoofddorp
In 2011 Herman van Tongeren – Haarlem Zuid

De directeuren vonden dat ze veel te winnen hadden bij verdergaande samenwerking. Langzamerhand namen zij als directiegroep de wens over om naar een fusie toe te werken van de vrijescholen in Noord-Holland én Hillegom in Zuid-Holland.

Naarmate de directeuren elkaars scholen beter leerden kennen werd duidelijk dat het hard nodig was om **balans te krijgen in de financiën**: er waren een behoorlijk aantal scholen met ongezonde financiële huishouding en geen reserves, door de hoge personeelslasten en in verhouding te weinig leerlingen. Te veel vakleerkrachten en te kleine klassen met één leerkracht i.p.v. combinatieklassen.

Er kwam versnelling in het proces doordat een aantal directeuren op bezoek ging in **Deventer**, bij één van de eerste bestuurders van een stichting voor vrijescholen: **Geert Looyschelder** van **Athena**. Hij had al veel ontwikkeld. “Dat willen wij ook!” De directeuren waren heel enthousiast. Geert heeft ontzettend goed geholpen, was loyaal en deelde zijn kennis en expertise. Beleidsstukken mochten bijvoorbeeld gebruikt worden. Er moest ontzettend veel geregeld worden. Gaandeweg ontstond het idee om eerst bij Athena aan te haken met een **gezamenlijke raad van toezicht**, maar **wel met een eigen bestuur**. En een personele unie in het leven te roepen.

Iemand anders die betrokken was en genoemd mag worden was **Leo Stronks**, voorzitter van de Vereniging van Vrijescholen. Hij heeft meegedacht en geïnvesteerd. Hij had de visie dat het de vrijeschoolbeweging in Nederland zou helpen als we in grotere clusters gingen fuseren. Alleen voelde hij zich de baas van de vrijescholen en het moest wel zoals hij het wilde. Noord-Holland was al goed onderweg en dan liet Leo merken dat dit niet het plaatje was dat hij voor ogen had. Hij wilde graag dat Amsterdam en Amstelveen ook aanhaakten bij Noord-Holland. Dit is nog even onderzocht, maar Amsterdam wilde toch iets anders.

Tot op het laatst in december 2012 is er intensief gecommuniceerd over het **fusiedocument** dat was opgesteld voor de scholen die de intentie hadden deel te nemen aan de fusie. Versie 4 zat nog vol met rode arceringen en wijzigingen in de kantlijn. Het moest ook langs alle MR'en. Er is wat gediscussieerd door zowel ouder- als leerkrachtgeledingen. **Het was duidelijk dat de directeuren heel graag de fusie wilden, zij zagen het belang van samenwerking**. Maar de cirkel daaromheen waren de **teams** en afhankelijk van de schoolcultuur **was de weerstand soms gigantisch**. “Wij verliezen de essentie van het vrijeschoolonderwijs!” “Hoe kunnen jullie (directeuren) als antroposoof de autonomie van onze school aan de duivel verkopen?”

Er waren tot eind 2012 heftige discussies over autonomie, identiteit, vrijheid en financiën. Het grote struikelblok bij veel teams was de **“personele mobiliteit”**: er heerste angst dat dit verplicht gesteld werd. Bij andere scholen was de weerstand minder, vooral op de kleinere scholen uiteraard.

Het werd duidelijk dat 9 scholen gingen fuseren: Haarlem Noord, Hoofddorp, Hillegom, Zaandam, Purmerend, Alkmaar, Oudorp, Hoorn en Bergen. Haarlem Zuid hoorde officieel pas een jaar later bij Ithaka, maar vanaf het begin hebben zij wel aan alles meegedaan, zoals het directeurenoverleg (DO), begrotingsformat, overstap naar ObT, etc.

Er werd een prijsvraag uitgezet voor de naam. Het werd Ithaka, waarheen Odysseus met zijn bemanning jarenlang onderweg was geweest. We zijn ook 10 jaar op weg geweest voordat Ithaka tot stand kwam!

De RvT leden waren deels van Athena en er werden nieuwe leden gekozen. Daarna werd er geworven voor **een bestuurder en stafleden**. In de BAC voor de bestuurder zaten Dick Bruin, Francien Kleemans, Nicolaas de Schrijver (RvT Athena) en Gerda van Trigt (MR Hillegom). José Lemmers werd de eerste bestuurder van Ithaka.

Op **20 december 2012** was er een feestelijke bijeenkomst waarbij de nodige handtekeningen werden gezet en de bestuurder werd voorgesteld. Er werd samen gezongen en een drankje genuttigd in de zaal van de Vrije School Kleverpark. **Op 1 januari 2013 was Ithaka een feit.** Leo Stronks heeft een schilderij geschonken dat nu nog hangt in de kamer van Charlotte Piepers. Het is een kind dat in de verte kijkt. Dit gaf hij met perspectief op de toekomst van het vrijeschoolonderwijs, een open blik naar de toekomst.

De bestuurder had een eigen kantoortje op de zolderverdieping van de net geopende Vrije School Kleverpark. Het kantoortje waar tegenwoordig Charlotte zit. Kleverpark was de dependance van de Vrije School Kennemerland, gestart op 6 oktober 2012. **Het gebouw van Kleverpark dateert van 1904. De school kreeg 12 klassen van twee scholen: de Wouwermschool en de Tetterodeschool. De Tetterodeschool had in die tijd a en b klassen. De a-klassers kwamen uit de betere buurten, de b-klassers uit de armere.**

Foto's: het allereerste klasje van de Rudolf Steinerschool in Haarlem in 1947 was ook gevestigd in het gebouw van de Kleverpark school! De school heeft daar vier jaar gezeten en verhuisde toen naar de Wilhelminastraat.

In het kantoor van de bestuurder stond een bureau, een bureaustoel en een hagelnieuwe laptop. Dat was de complete inrichting van het nieuwe bestuurskantoor. Niet alleen was er slechts één minimaal ingericht kantoor, er was verder ook niets op Ithaka niveau. Geen documenten op de laptop, of beleidsstukken in een ordner. Er was geen financieel beleidsplan, geen reglementen voor de GMR, geen statuten. Er was niets. Alles moest vanaf het begin opgebouwd worden.

Gelukkig kwam al gauw **Marleen Antonisse** het stafbureau versterken. Marleen ging naast haar baan op de Parcivalschool het secretariaat bemensen. Eén van haar taken was het Ithakakantoor inrichten. Er moest van alles aangeschaft worden, zoals bureaus, kasten, stoelen, kopjes, koffieapparaat, kantoorbenodigdheden. Want naast de inrichting van het kantoor van José was er nog niets. Dat was Marleen wel toevertrouwd. Voortvarend ging zij te werk en zorgde er met behulp van haar familieleden voor dat er binnen de kortste keren compleet ingerichte kantoortjes stonden. Kasten en bureaus werden in elkaar gezet, computers werden ingericht. Ook werden er vele dozen met ordners naar de zolder gesjouwd, en niet te vergeten de grote doos vol met elastieken, zo'n 5.000 stuks. Vandaag de dag hebben we er nog steeds voldoende van op voorraad. Met Marleen kwamen er ook hilarische uitspraken de zolder op zoals *"Het is dat ik al vlekken héb, anders had ik ze nu spontaan gekregen."*

Na enkele maanden kwam **Ariadne Jaski** op het stafbureau werken als stafmedewerker personeelszaken. Zij ging in het kantoortje met uitzicht op de binnenstad zitten. Weer iets later kwam **Charlotte Piepers**, die haar baan op de Vrije School Kennemerland samenvoegde met haar baan bij Ithaka. De specialiteit van Charlotte was financiën, een breed begrip en dat is de eerste tijd ook wel gebleken. Dachten directeuren dat alles waar

het euroteken voorstond afgeschoven kon worden naar het stafbureau, bleek in de praktijk dat zij dit toch echt zelf moesten blijven doen. Charlotte had geen nieuwe werkruimte nodig, omdat zij al één dag per week op de locatie Kleverpark werkte op de administratie. Na de zomervakantie begon **Francien Kleemans** als stafmedewerker onderwijskwaliteit en was het stafbureau compleet. Vanaf dat moment konden we beginnen met de opbouw van de nieuwe stichting.

Sinds de oprichting van de Stichting is er een voortdurende groei van het aantal leerlingen geweest. Hieronder een paar cijfers op een rijtje.

- **Op 1 oktober 2012** bezochten **1.659** leerlingen (verdeeld over 9 scholen) de nieuwe stichting. De Rudolf Steinerschool in Haarlem had 224 leerlingen, zij sloten een jaar later aan bij Ithaka.
- **Op 1 oktober 2022** (10 jaar later) zaten er in totaal **2.685** leerlingen in onze stichting (verdeeld over 13 scholen). Bijna 1.000 leerlingen meer dan op de allereerste belangrijke teldatum.
- **Op 1 juli 2023** stond de teller zelfs op **2.926** leerlingen.

Ook het aantal klassen is enorm gestegen, **van 82 klassen in 2013 tot 118 klassen in 2023**. Dit zegt veel over de groeiperikelen die we hebben meegemaakt in al die jaren. Iedere nieuwe klas moest voorgefinancierd worden, dit zorgde voor enkele zware financiële jaren.

Met de groei van het aantal klassen, nam ook het aantal personeelsleden flink toe. Waren dat er in 2012 nog ongeveer **200**, totaal 120 fte, in 2023 werken er in ongeveer **325** mensen, bijna 200 fte.

Gedurende de tien jaren Ithaka zijn er **veel wijzigingen geweest op personeelsvlak**. Zo zijn er diverse nieuwe directeuren begonnen, op sommige scholen zelfs meerdere verschillende directeuren. Ook het stafbureau kende een groot verloop. Het gaat te ver om alle namen hier te noemen, maar als we alleen naar de bestuurders kijken dan volgt er toch ook een indrukwekkend lijstje. Geert Looyschelder, José Lemmers, Jeroen Gommers (interim tijdens eerste ziekteperiode van José), Rob van der Meijden (eerst interim tijdens tweede ziekteperiode José, daarna bestuurder) en dan tot besluit Marin van Wijnen. Het is mooi om te zien dat we van een geheel nieuwe organisatie in tien jaar tijd zijn uitgroeid tot een stevige, professionele organisatie.

Deze tekst is samengesteld door Mieke Tolkamp (directeur De Sterrenzanger) naar aanleiding van het 10-jarig jubileum van Ithaka. Hiervoor heeft zij gesproken met Charlotte Piepers, informatie verkregen van Herman van Tongeren, en Hans Haverkamp en Francien Kleemans gezamenlijk geïnterviewd.
